

KÖZGYŰJTEMÉNYEK

Co : op – topotéka

Budapest Főváros Levéltára „A közösség mint lehetőség” elnevezésű nemzetközi programban

Az Európai Unió a 2014-től 2020-ig tartó időszakra hirdette meg a *Kreatív Európa: az európai kulturális és alkotói (művészeti) szektor* elnevezésű támogatási programját, amelynek célja, hogy a földrész polgárai is kreatív módon vegyenek részt a kontinens sorsának alakításában. E támogatási programon belül pályázott és nyert Budapest Főváros Levéltára 2014-ben 11 ország 16 intézményével együtt a *co : op*, azaz *Community as opportunity, A közösség mint lehetőség* elnevezésű projekttel.

A 2014. december 1-jétől 2018. november 30-áig tartó projekt összeállítását a bécsi székhelyű International Centre for Archival Research¹ végezte. A projekt vezetője a Hesseni Állami Levéltár (Marburg), partnerintézményei: a Magyar Nemzeti Levéltár, a Cseh Köztársaság Nemzeti Levéltára, a Horvát Állami Levéltár, a Svéd Nemzeti Levéltár, a Finn Nemzeti Levéltár, Észtország Nemzeti Levéltára, a Müncheni Levéltári Főigazgatóság, a St. Pölten-i Püspöki Levéltár, Biscay Történeti Egyházi Levéltára, a madridi, a nápolyi, a grazi és a kölni egyetem, valamint a belgrádi Balkán Intézet.

A projekt fontosabb céljai:

- a nagyközönség és a levéltári (közgyűjteményi) szakma közötti aktív alkotói kapcsolat kialakítása;
- közelebb hozni egymáshoz a történelem alkotóit és a történelemre vonatkozó információk használóit;
- a levéltárak anyagait minél jobban hozzáférhetővé tegye a digitális korszak adta lehetőségek kihasználásával a nagyközönség számára úgy, hogy a közönség is alakítani tudja a tartalmakat;
- minél több levéltári irat digitalizálása;
- a jövő szakembereinek oktatása,
- szakmai gyakorlatok támogatása;
- kreatív versenyek szervezése diákok számára.

A projekt nagy hangsúlyt fektet továbbá a levéltári szakemberek továbbképzésére, nemzetközi tapasztalatszerzésére, a digitalizálás és adatbázis-építés technikai feltételeinek fejlesztésére is, és arra, hogy ebbe a folyamatba a levéltári tudásbázis aktív használóit is bevonja. Az internetes felületek kiterjedt használata generálja a levéltári adatbázisok és a technikai eszközök fejlesztésének igényét, az internetes lehetőségek minél szélesebb körű használatát. Az új informatikai technológiák megismertetését szolgálják a projekt rendezvényei, amelyeken a nem szakmabeliek is bepillantást nyerhetnek a levéltárak világába.

A *co : op* projekt várható eredményei közé sorolható, hogy újfajta betekintést nyújt a történelem elsődleges forrásaiba a szakemberek és az érdeklődők számára egyaránt; erősíti

¹ ICARUS

az európai identitást és a levéltárak szerepének tudatosítását, amelyhez közös internetes platformokat hoz létre. Olyan technikai háttérrel biztosít, amely az érdeklődők számára megkönnyíti a levéltárak által őrzött iratanyag elérését és felhasználását. Támogatja a levéltárak nemzetközi együttműködését, rendezvényeket szervez, valamint szorosabbá fűzi a levéltárak és az oktatási intézmények közötti kapcsolatokat.

A projekt feladatai munkacsomagok köré csoportosulnak. Budapest Főváros Levéltára tevékeny szerepet vállal a levéltár-pedagógiai munkacsomagban, amelyet a Horvát Nemzeti Levéltár koordinál. Ez a munkacsomag a levéltárak és az iskolák, oktatási intézmények kapcsolatát kívánja erősíteni. A BFL évek óta aktív ezen a területen is, részben más projektek keretében. A levéltár-pedagógiai munkába tartozik például workshopok tartása tanárok számára, illetve egy, a levéltárban, a levéltárról forgatott kisfilm elkészítése. A médiaszakemberek segítségével szerkesztett filmeket különböző honlapokon, a legnagyobb videómegosztó oldalon, valamint egy nemzetközi fesztiválon mutatják be.

Budapest Főváros Levéltára felelős a topotéka munkacsomag koordinációjáért. A topotéka egy-egy közösség (város, városrész, falu, intézmény) tagjainak elsősorban a magánkézben őrzött személyes iratok, képek, gyűjtemények, családi hagyatékok megőrzésének jelentőségére kívánja felhívni a figyelmet. Erre szolgál a www.topotheque.eu nevű honlap, amely jelenleg 11 ország 193 topotékájához, az adott közösség múltjára vonatkozó személyes dokumentumaihoz, képeihez, egyéb forrásaihoz biztosít hozzáférést. A munkacsomag résztvevői² vállalták, hogy a projekt ideje alatt országonként legalább öt-öt topotékát hoznak létre, és nyitják meg a nagyközönség számára. A projekt végéig minden topotékának legalább 2000 képet kell közzétenni.

A hang- és kép- és írásos anyagot a topotékák adminisztrátorai (szerkesztői) nemzetközi levéltári szabványt³ követve szakszerű módon rendszerezik, őrzik és teszik közzé az interneten. Az egyes topotékákkal kapcsolatos munkálatokat az adminisztrátorok végzik, akiknek a munkáját egy „topotéka menedzser” fogja össze. Az adott topotékáért felelős csapat feladata olyan nyilvános események szervezése és lebonyolítása is, amelyeken az érdeklődők betekintést nyerhetnek a felület működésébe és az otthon őrzött emlékeiket digitalizálás céljából át tudják adni az oldal kezelőinek. Ilyen közösségi rendezvény például a *Hozd el és mutasd meg emlékeidet! (Bring your history)* nap.

Nagyon fontos kiemelni, hogy a topotéka csak virtuálisan, digitális formában gyűjti az emlékeket, az átadott leveleket, fotókat, képeslapokat minden esetben visszaszolgáltatják a tulajdonosnak. A topotékák felületére felkerült digitális felvételek alapesetben nem letölthető formában kerülnek közzétételre. Természetesen, amennyiben a tulajdonos hozzájárul, az oldal lehetőséget biztosít a feltöltött állomány letölthetőségére, illetve a kép közösségi médiában való megjelenésére is.

Jelenleg hat magyarországi topotéka tekinthető meg az interneten: három budapesti: Városliget, Budafok és Józsefváros és három vidéki: Berettyóújfalú, Solymár és Székesfehérvár. A csatlakozás minden közösség előtt nyitva áll. A hazai topotékák *Topotéka – Magyarország* néven közös oldalt hoztak létre a Facebookon, amelyen eseményeikről adnak hírt, felhívják a figyelmet az újonnan kikerült vagy épp időszerű képekre, illetve közvetlenül tartják a kapcsolatot egymással és az oldalaik látogatóival. https://www.facebook.com/topoteka.magyarorszag/?view_public_for=192342981237212

2 A Cseh, a Finn, a Svéd, az Észt, a Hesseni, a Horvát Nemzeti Levéltár, a Nápolyi és a Madridi Egyetem, a Biscay Történeti Egyházi Levéltár.

3 ISAD G), General International Standard Archival Description

A topotékáknak közösségépítő szerepük is van: a közösségek építik a topotékákat, de a topotékák is építik a közösséget. A magyarországi topotékák az alábbiak.

BERETTYÓÚJFALU

Az országban elsőként indult el a Berettyóújfalu Topotéka 2016. június 18-án. A felület adminisztrátorai a Bihari Múzeum munkatársai, ők végzik a képek feltöltését, adatolását.

Az eddig felkerült több mint ezer kép, dokumentum egy része a Bihari Múzeum gyűjteményéből való: elsősorban évfordulókhöz kapcsolódva kerül fel egy-egy rég vagy közel-múltban történt eseményen készült fénykép. A dokumentumok közül például az elmúlt 20 esztendőben megtartott Berettyóújfalu Város Napja című rendezvény meghívóit is megtalálhatja az érdeklődő közönség, a műsorok, a városnap rendezvények időbeni változása nyomon követését téve lehetővé.

Több magánszemély is adományozott képeket: a XX. század első felének helytörténeti vonatkozású képeiből. Kiemelkedő jelentőségűek például a malomtulajdonos Nyíri István életéhez köthető dokumentumok, amelyeket a leszármazottak juttattak el a topotékához. A Városi Zeneiskola múltjából az egykori igazgató, Kaszanyitzky András bocsátott rendelkezésre számos fényképet.

Berettyóújfaluban a XIX. századtól kezdve működött nyomda, a két világháború között több is egy időben. Ennek köszönhetően számos levelezőlap készült a településről. Egy helyi magángyűjtő jóvoltából közel 50 darabot találhatnak ezek közül a Berettyóújfalu Topotékán, amely segítséget nyújt az elmúlt száz év településkép-változásának megfigyelésében.

Nemrégiben vették fel a kapcsolatot oktatási intézményekkel, ezek közül a helyi szakiskola (a BSZC Eötvös József Szakgimnáziuma, Szakközépiskolája, Szakiskolája) eseményein (ballagáson, szalagtűzőn stb.) készült képekkel fog gyarapodni hamarosan a Berettyóújfalu Topotéka.

A felkerült képekről a Topotéka Facebook-oldalán is hírt adunk.

<http://berettyoujfalu.topoteka.hu/>

BUDAPEST – BUDAFOK

A Budafok Topotéka menedzsere a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budafoki Könyvtára. Budafok, az egykori Promontor a Duna jobb partján fekszik, Budától délre, a Tétényi-fennsík és a Duna közötti keskeny lapályon, valamint részben a fennsíkon. Promontor neve 1886-ban a névmagyarosítás keretében Budafokra változott. A település 1926-ban városi rangra emelkedett.

Budafok egyike az 1950-ben Budapesthez csatolt megyei városoknak, ma nagyobbik része a XXII. kerület északi részét alkotja. Történelmi területén Csót és Kocsola középkori falu állt, amelyek a török időkben elpusztultak. A XVIII. század végén, 1698-ban Savoyai Jenő birtoka lett Promontorium Csepeliense néven, amely utal a szőlővel betelepített hegyfokra.

A települést alkotó német lakosok 1739-re önálló zsellérközségbe szerveződve virágzó szőlőkultúrát hoztak létre, a szőlő az 1880-as évekbeli országos filoxerajárvány következtében szinte teljesen kipusztult. A megszűnt szőlőkultúra folytatásaként a város a XX. században jelentős borászati centrummá fejlődött, ahol 1901-től a mai napig borászokat, pincemestereket is képeznek. Budafok a világkritkaságnak számító pincerendszerének, borászatának és pezsgőpincéinek köszönhetően a magyar borászat egyik fellelegvára, 1987-ben megkapta *A Szőlő és Bor Városa* kitüntető nemzetközi címet. A lakosság még mindig jelen-

tős részét képező németiség nagy részét a II. világháború után Németországba telepítették, de napjainkban ismét érdeklődés van a német nemzetiségi hagyományok ápolása iránt.

Budafok legfőbb vonzereje a kisvárosias jellege. A változatos domborzat, az öreg városrészek zegzugos utcái, tágas terei, a hangulatos völgyei festői szépségükkel vonzerőt jelentenek az ideköltözőknek. A Budafokon élők erős polgári öntudattal rendelkeznek, amely a település több évszázados kulturális hagyományából fakad. Az itt élők közös értéke a hagyománytisztelet, a mély lokálpatriotizmus és az erős civil közélet.

A városrész jelesebb értékei: a Törley-, a Sacelláry- és a Czuba-kastély, a Törley-pezs-gőgyár és mauzóleum, a Péter-Pál utca, a Szent Péter és Pál-kápolna, a Kálvária, a Szent Lipót-templom, a református és az evangélikus templom, a Barlanglakás Emlékmúzeum, az Ősök Fája és a pincészetek.

A Budapest – Budafok Topotéka a múlt emlékeinek és a jelen változásainak gyűjteménye, amely képeken, dokumentumokon, tárgyi és hangzó anyagokon keresztül tárja az érdeklődők elé egy több mint 300 éves település történelmét.

<http://budafok.topoteka.hu/>

BUDAPEST – JÓZSEFVÁROS

Józsefváros topotékáját a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye szervezi. Saját dokumentumain túl főképp a helyi családok és szervezetek emlékeit kívánja megosztani, a fiókok mélyén megőrzött hétköznapi történelem feltárására mozgósít.

Józsefváros a romjaiból újraéledt Pest XVIII. századi terjeszkedéséből jött létre. A magyar és külföldi telepések városfalán kívül megművelt földjei között a dűlőkből lassan utcák formálódtak. Pest Alsó külvárosa 1777. november 7-én vette fel Szent József és József trónörökös nevét. Országos vásárai tömegeket vonzottak, gazdasági élete fellendült. A magyar kultúra első fellegvárai – a Pesti Magyar Színház, a Magyar Nemzeti Múzeum, egyetemek, klinikák – is itt letek otthonra. A kerület szélén vasútvonalak, pályaudvarok és vasgyárak létesültek, beljebb szesz-, kocsis- és bútorgyár működött, itt indult meg a gázszolgáltatás, lóvasúti, majd villamosvonal hálózta be a városrészt. Lakossága a századelőn pedig már a százhatvanezret is meghaladta. Társadalma a József körúthoz közelebbi részek magasabb státuszú népessége és a munkásság erőteljes jelenléte mellett is inkább kispolgári jellegű volt. Itt éltek a pesti zsidóság szegényebb és a cigánység felsőbb rétegei is. Budapest sajátos nagyvárosi fejlődésének nyomait őrzi épületállományának mai, feltűnően vegyes karakterű arculata. A háborúk és a politikai fordulatok rendre megakasztották a városkép- és szociális fejlesztéseket. A megörökölt feladatok elvégzése napjaink városrehabilitációs programjaira maradt.

Budapest VIII. kerületében sokféle ember él merőben különböző körülmények között, eltérő hagyományok és szokások szerint. Jobban érthetjük egymást is, ha láthatóvá tesszük elődeink életét. Otthonosabb, ismerősebb lehet a nagyváros is, ha érzékeljük annak változásait az időben. Akik itt nőttek fel, azoknak élmény lehet visszapillantani ifjúságuk színhelyeire. Ehhez kínál találkozási pontot Józsefváros Topotékája.

<http://jozsefvaros.topoteka.hu/>

BUDAPEST – VÁROSLIGET

Budapest Főváros Levéltára részben saját anyagára támaszkodva hozta létre a Városliget Topotékát. A Városligetben lakók alacsony száma miatt a magánemberek megkeresése

mellett inkább a jelenleg vagy a múltban itt működő intézmények, illetve a közgyűjtemények Városligetre vonatkozó képanyagának összegyűjtését célozta meg. Nyílt napokon bárki elhozhatja digitalizálásra a megosztásra szánt emlékeit. A topotéka népszerűsítésére a levéltár rendezvényein és internetes felületein is sor kerül.

Kedvelt pihenőhely és kulturális központ a világ egyik első, nyilvános, mindenki számára nyitott közparkja a Városliget. A helyiek és a turisták egyaránt jól ismerik, személyes emlékekkel kötődnek a főváros egyik legnagyobb parkjához. Történelméből leginkább a millennium 1896-os megünneplése ismert, de a mai napig folyamatosan adott, s ad helyet sport- és kulturális rendezvényeknek. Már nemcsak a Városerdő, az Ős-Budavára, az Iparcsarnok, a Városligeti Színház, a Vampetics-vendéglő a múlté, hanem a Közlekedési Múzeum, a Vidámpark és a Petőfi Csarnok is. Viszont ma is látogatható az Állatkert, a Hősök tere múzeumai, a Vajdahunyad vára, a Műjégpálya, a Széchenyi fürdő, a Fővárosi Nagycirkusz, a Gundel.

A terület közparkká alakítására 1808-ban írtak ki pályázatot. A nyertes Heinrich Nebbenen műkertész pályadíját a megvalósításra ajánlotta fel. A munkálatok során megszüntették a mocsaras részeket, fákat telepítettek, így a most legöregebb platánokat is.

A reformkorban volt már céllövölde, csúszda, dolgozott itt kardnyelő, kötél-táncos és erőművész. A tavon nyáron csónakáztak, télen korcsolyáztak. A század második felében bővült a szórakozási lehetőségek köre: óriáskerék, körhinta, cirkusz és bábszínház is szórakoztatta a nagydeműt.

A Zsigmond Vilmos bányamérnök által lemellyített fúrásból 1878-ban hévíz tört fel, hamarosan megépült Pest első gyógyfürdője. Ma egész évben hazai és külföldi fürdőzők ezrei látogatnak a Széchenyi gyógyfürdőbe.

1866-ban megnyílt az állatkert, amely mai képét a XX. század eleji nagyszabású átépítés nyomán érte el Kós Károly, Neuschloss Kornél és Zrumeczky Dezső terveinek köszönhetően. A XIX. század végéhez fűződik az Országos Általános Kiállítás, az Ezredéves Országos Kiállítás, a Múcsarnok és a Fővárosi Nagycirkusz elődjének megnyitása.

Gazdag növényvilágával, kiemelkedő építészeti emlékeivel a pihenés, a sport, a kultúra, a szórakozás, vásárok és a turizmus helyszíne immár közel kétszáz éve a folyamatosan megújuló Városliget. Ezt a változást, a múlt és a jelen képeit, emlékeit kívánja a jelen és a jövő számára összegyűjteni és megőrizni az emlékeiket felajánlók segítségével a Városliget Topotéka.

<http://varosliget.topoteka.hu/>

SOLYMÁR

Solymár Nagyközség Topotékája hatalmas forrásanyaggal bír. A gyűjteményt Seres István helytörténeti kutató több ezer saját gyűjtésű – még életében a Helytörténeti Alapítványra hagyományozott – képgyűjteménye és a Szépsolymár Alapítvány hasonló nagyságrendben gyűjtött képanyaga alapozták meg. Ezen felül már 2015 óta folyik – a topotéka céljaival egyezően – tudatos kép- és dokumentumgyűjtés és -beazonosítás a településen, Elischné Draxler Erzsébet és Enczmann László vezetésével, a havonta tartott ún. *Képnézegetők* keretében. E programokon a résztvevők az olyan kérdésekre keresnek választ, hogy a digitalizált anyagokon kik szerepelnek, azok mikor, hol és milyen alkalommal készültek. Az 1990-es évek utáni időszak legnagyobb lehetőségeit a Solymáron megjelent és megjelenő újságok – *Solymári Hírmondó* (1989–), *Sólyomszem* (2001–2003), *Szólj Már* (2003–2006), *Fixpont* (2007–2011), *Solymári Magazin* (2011–2014) – fotósainak képgyűjteményei adják.

A fénykép megjelenése előtti időket az ókorig a gazdag régészeti leleteinek és a német betelepítés utáni időszak tárgyi anyagainak megjelenítésével mutatjuk be. Az 1946-os német ajkú lakosság kitelepítésének fájdalját, tragédiáját a családi fotókon keresztül próbáljuk érzékeltetni azzal, hogy feltüntetjük a nevek mellett azt is, kit telepítettek ki; a kitelepítés előtti képek még mosolygó, vidám társaságaiból, családjából kiket szakított ki egy embertelen törvény. A közelmúlt történéseit intézményeink, és a falu életében aktívan részt vevő egyesületek saját archívumainak feldolgozásával is igyekeznek bemutatni.

A topotéka lehetőséget biztosíthat a kitelepített családok eléréséhez is, az általuk megőrzött képek, iratok feldolgozásával pedig még teljesebbé válhat Solymár története.

<http://solymar.topoteka.hu/>

SZÉKESFEHÉRVÁR

A Székesfehérvári Városi Levéltár ez év májusában csatlakozott a topotéka rendszeréhez. Az elmúlt időszakban igyekeztek minél szélesebb körben megismertetni magát az internetes felületet, illetve arra kérni a város polgárait, hogy családi emlékeik megosztásával segítsék munkájukat.

A 2017. májusi bemutató után többen is felkeresték a szerkesztőket, ennek köszönhetően például egy 1938-ból származó kereskedői tanoncbizonyítvány is sokak számára vált megtekinthetővé. A munka során kétféle célt tűztek ki: egyrészt a második világháborút követő időszak, közgyűjtemények elől lappangó anyagainak gyűjtését, másrészt pedig „virtuális kiállítások” kereteiben adott városi eseményhez vagy évfordulóhoz kapcsolódóan ismertető, tematikusan összeállított anyagok közzétételét.

A '60-as, '70-es évek eseményeinek, történéseinek feltárása érdekében nyugdíjasklubokkal is felvették a kapcsolatot, a tagok lelkesedésének köszönhetően a topotékában például a Hűtőház *Egyetértés* nevű brigádjának 150 oldalas naplója is elérhetővé vált. A város kiemelt eseménye volt a Csónakázó-tó avatása, amelyre egy időszak kiállítással készültek, bemutatva a tó környékének történelmi korszakokon átívelő változását. A kiállítás anyagát virtuálisan is elérhetővé tették a topotéka segítségével. Az említett két anyag népszerűségét mi sem jelzi jobban, hogy amíg a brigádnaplót beharangozó hírre 7536, addig a kiállítás anyagára 12 556 ember kattintott rá már az első hónapokban.

A fent említett célok megvalósítása mellett elkezdtek a székesfehérvári városrészekről, utcákról fellelhető források összegyűjtését, adatbázisba történő rendezését, illetve közzétételét. Ennek első lépéseként az egykori Rácváros területén létrejött Skanzenről került fel számtalan, eddig sehol sem látott fotó.

Mivel a képi kultúra jelentősége az utóbbi időben megnövekedett, ezért kiemelten fontosnak tartják közösség-szervező erejét kihasználni. Ennek jegyében a 2018-ban alapításának 150. évfordulóját ünneplő Hunyadi Mátyás Szakgimnáziummal együttműködve egy kiállításra készülnek, amelynek anyaga, illetve ez idáig végzett tanulóinak tablói szintén megtekinthetők lesznek Székesfehérvár Topotékán.

<http://szekesfehervar.topoteka.hu/>

Összeállították: *a topotékák adminisztrátorai**

---

* Bagdi László, Bakos Edina, Enczmann László, Garami Erika, Lakatos Márk, Sándor Mária, Sándor Tibor és Varga Mónika